

"...

3- Davacının gerekçesi özeti:

Davacının gerekçesi özeti şöyledir:

A- Şekil bakımından :

a) Dâva konusu kanun, Anayasa'nın 84. maddesine uygun olarak kurulmadığı Anayasa Mahkemesi kararından da anlaşılın Millet Meclisi Başkanlık Divanının yönettiği bir otururumda kabul edilmiştir. Meclis oturumlarının Anayasa ve içtüzük hükümlerine göre yürütülmesi bir Anayasa ve içtüzük emri olduğundan bu, bir iptal nedenidir.

b) Dâva konusu kanun, Anayasa'nın 84 maddesine uygun olarak kurulmadığı Anayasa birleşimde görüşülmesi gerekir. Dâva konusu kanunun görüşülmesinden bir gün önce ve aynı gün verilmiş bir takım gensoru önermeleri bulunduğu halde ve itirazlara rağmen bunların görüşülmesine geçilmemiş ve kanun, gensoru önermelerinin görüşülmeleri gereken bir oturumda görüşülmüş ve kabul edilmiştir. Bu da bir iptal nedenidir. Anayasa Komisyonu dahi bu tutumun Anayasa'ya aykırı olduğunu karara bağlamış bulunmaktadır.

c) Millet Meclisinden geçen kanun tasarısını Cumhuriyet Senatosuna niyabeten görüşecek Geçici Komisyonun kuruluşu Anayasa ve İçtüzük hükümlerine aykırıdır. Çünkü burada görev alacak milletvekillerinin üyesi oldukları komisyonlarca seçilmesi gerekirken bu usule uyulmadığı gibi, Geçici Komisyon, Başkanlık Divanını seçmek ve görev bölümünü yapmak üzere toplanmadan önce kimi üyelerinin istifaları dolayısıyla parti gruplarının komisyondaki güç oranları değiştiği halde durum Anayasa'nın 85. maddesine uygun olarak düzeltilmeden yalnızca Adalet Partili üyelerin katılması ile Komisyon görüşmeleri başlatılmış ve tamamlanmıştır. Böyle bir durum da iptal nedeni olur.

B- Esas bakımından:

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası çok partili siyasî hayatı demokrasinin vazgeçilmez unsuru saymıştır. (Madde 56) Anayasa'nın 2. maddesi de gözönünde tutulursa çok partili düzenin sadece partilerin birden çok olması biçiminde değil partilerin temsil ettikleri sosyal çıkarlar bakımından da çeşitlenmesi biçiminde anlaşılması gerektiği meydana çıkar.

Demokrasi halkın, halk için halkça yönetilmesi demektir. Anayasa'nın 2. maddesindeki "sosyal devlet" ilkesinin hayata geçilmesi için iktisatça güçsüz olanların siyasî ortamda kendi partileri aracılığı ile aktif rol oynamaları gerekir. Beri yandan, fikir, bilim ve inanç özgürlükleri açısından da, partilerin tek iktisat düzenine bağlanmaları bu özgürlükleri tehlikeye düşürmektedir.

Şu görüşlere paralel olarak demokrasinin temelinde, toplumda tomurcuklanan bütün fikir akımlarının temsil edilmesi; bu akımların Devlet yönetiminde yansması ilkesi bulunmaktadır. Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu raporunda bu husus "Siyasî hayatın demokratik olabilmesi için iktidarın karşısında halkın fikrini, tepkilerini ortaya çıkaracak vasıta ve müesseselerin bir hürriyet iklimi içinde çalışabilmeleri; bunların üzerinde iktidarın baskısı, vesayeti veya tekelinin olmaması gerekir" denilerek kesinlikle belirtilmiştir.

Esas Sayısı:1968/15
Karar Sayısı:1968/13

Anayasa'nın açık hükümleri ve ruhu bu merkezde iken. Adalet Partisi iktidarının çoğunluğunca kabul edilen yeni seçim kanunu çok partili siyasî düzenin özünü tahribe yönelmiştir. Kanunun açıklanmayan fakat herkesçe bilinen üç ereği vardır:

a) Adalet Partisi iktidarının, hak etmediği, başka partilere verilmiş oylara sahip çıkarak tek başına iktidarda kalmasını sağlamak.

b) Çoğunluğu elde ederek Anayasayı geriye doğru değiştirmek.

c) Türkiye İşçi Partisini ve genellikle küçük partileri tasfiye etmek.

Asıl maksadın, Kurucu Meclisçe kabul edilen seçim düzenine dönüldüğü yolundaki açıklamalarla gizlenmek istenmesi, gerçeği değiştiremez. Bugünün koşullarında Kurucu Meclisin getirdiği seçim düzenine dönmek geriye atılmış bir adımdır. Aradan geçen yedi yılda toplumumuzda 1961 de bulunmayan demokratik sosyalizme ve millî bağımsızlığa dönük hızlı ve yaygın bir gelişme yer almıştır. Adalet Partisini tek başına iktidarda tutmayı hedef alan yeni seçim kanunu ile bu gelişme baltalanmak istenmektedir.

Kanunlar genel ve objektif olur. Yukarıda değinilen erekler gözönünde bulundurulursa, 1036 sayılı Kanunun bu nitelikten de yoksun olduğu görülür.

Kanun, Anayasa'nın 55 : maddesinde yer alan seçme ve seçilme hakkına, seçimin serbestliği ve eşitliği esaslarına da aykırıdır.

Seçme hakkı; adaylar arasında serbestçe tercih yapma yetkisini, seçmenin tercihine saygı gösterilmesini, tazammun eder. Seçmenin tercihini gösteren ve belirli bir partinin adaylarına verilmiş oy şeklinde beliren iradesi, seçim işlemlerinin başından sonuna kadar niteliğini ve doğrultusunu korumalı, herhangi bir müdahaleye uğramaksızın, seçim sonuçlarının saptanmasında bu niteliği ile hesaba katılmalıdır. Söz gelimi seçmen oylarını hangi partiye verirse o oylar sonuna kadar böylece değerlendirilecek, asla bir başka partiye verilmiş gibi sayılmıyacaktır. Bu, seçme hakkının özüdür.

Seçilme hakkı da adayın kendisine verilmiş oylara sahip olmasını zorunlu kılar. A ya verilen oylar B ye verilmişcesine değerlendirilemez. Bu da seçilme hakkının özüdür.

Oysa engelli D'Hondt düzenine dayanan 1036 sayılı Kanun, hem seçme hem de seçilme haklarının özüne dokunmaktadır. Çünkü bu seçim düzeninde, aynı doğrultuda kullanılmış fakat toplamı, engeli aşamamış olan oylar, seçmenin iradesinin ve tercihinin tersine bir doğrultuda değerlendirilmektedir.

Kanun, Anayasa'nın 55. maddesinin öngördüğü serbestlik ve eşitlik ilkeleri ile de bağdaştırılamaz. Seçimin serbest olması seçmenin sadece oy kullanırken müdahaleye uğramaması demek değildir; oy verme gününden önce de maddî ve manevî baskılardan uzak kalması, özellikle kullanılan her oyun, seçmenin iradesi doğrultusunda değerlendirileceğinin kanunun teminatı altında bulunma" demektir. Böyle bir teminatın varlığı seçmene, iradesini serbestçe kullanacağı inancını verir. Seçmenin irade beyanı, ayniyetini koruyarak, seçimin sonucu üzerinde serbestçe ağırlığını duyurmalıdır. Oysa engeli aşamayan doğrultudaki oy sahiplerinin irade beyanları tercihlerine aykırı olarak değerlendirildiğinden seçmenin serbestliği ihlâl edilmektedir.

Esas Sayısı:1968/15
Karar Sayısı:1968/13

Aynı durum, eşitlik ilkesi bakımından da söz konusudur. Eşit oy demek seçimin herkes için eşit şartlarda geçmesi ve seçim sonuçlarının alınmasında her oyun eşit değerde kabul edilmesi, oylara eşit muamele yapılması dernektir. Oysa engelli D'Hondt düzeninde oylar engeli aşan ve aşamayan doğrultuda bulunmalarına göre değişik işleme bağlı tutulmaktadır. Engeli aşan doğrultudaki oylar geçerli sayılmakta, aşamayan doğrultudakiler ise, hem geçerli sayılmamakta, hem de nitelik değişikliğine uğratılmaktadır.

Bundan başka eşit oy ilkesi, kullanılan oylarla seçilen milletvekili ve Senato üyesi sayılan arasında adi! bir oranın bulunmasını zorunlu kılar. 1036 sayılı Kanun, bu esası da temelden çığnemektedir. Engel, milletvekili seçimleri için 25-35 bin, Senato seçimleri için 75-85 bin civarında bulunduğundan her seçimde sayıları bir milyonu aşacak seçmen topluluğunun oy hakları böylece ellerinden alınmış olacaktır.

Bütün bu nedenlerle Anayasa'nın ruhuna 2., 11., 55., ve 56. maddelerine ve temel ilkelerine ve klâsik demokrasi anlayışına esastan aykırı bulunduğu meydana çıkan 1036 sayılı Kanunun iptali gerekir."